

Η ομιλία του π. Επιφανίου Καραγεώργου:

Μακαριώτατε Αρχιεπίσκοπε Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμε
Σεβασμιώτατοι Ἅγιοι Ἀρχιερεῖς
Ἀγαπητοί μου πατέρες
Ἐντιμότατοι ἄρχοντες
Ἐνδοξώτατοι ἀξιωματικοί
Ἀγαπητοί μου ἀδελφοί

Εὐρισκόμεθα σήμερα συγκεντρωμένοι στὸν ἱστορικό βράχο τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ὁ
χῶρος αὐτός εἶναι γνωστός ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα διότι ἐδῶ διεξάγονταν καθοριστικές
δίκες καί ὑπῆρχε ὁ βωμός τῶν Ἑρινύων ἢ Εὐμενίδων, ἀλλὰ καί τό ἱερό του
Ἀσκληπιοῦ καί τῆς Ὑγείας.

Σ' αὐτόν τὸν τόπο ἔλαβε χώρα μιὰ ὀχι τυχαία συνάντηση καί συζήτηση ἀνάμεσα
στὸν Ἀπόστολο Παῦλο καί στοὺς Ἀθηναίους ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Ὅπως γνωρίζουμε,
ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στίς περιοδεῖες του συνήθιζε νὰ ἐπισκέπτεται τὴ συναγωγή τὰ
Σάββατα, γιὰ νὰ ἀναγγεῖλει τὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ. Ἐπισκεπτόταν ὅμως καί τὴν
ἀγορά κάθε πόλης καί ἐκεῖ συνομιλοῦσε μὲ ὅσους εἶχαν τὴν περιέργεια νὰ τὸν
ἀκούσουν.

Τὸν καιρό ἐκεῖνο ἡ Ἀθήνα ἀποτελοῦσε προσφιλῆ προορισμό γιὰ τοὺς
περισσότερους κατοίκους τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει ὅτι ἡ
πόλη ἦταν κατείδωλος. Καί μᾶλλον δὲν ὑπερέβαλε. Ἡ ἀρχαία ἀγορά ἦταν
κατακλυσμένη κυριολεκτικά ἀπὸ βωμούς, ἀγάλματα, ἀνδριάντες, ἱερά καί ἄλλα
οἰκοδομήματα. Ἦταν τόσο πολλὰ, ὥστε, σύμφωνα μὲ τὴν παροιμιώδη ρήση,
εὐκολότερα συναντοῦσες στὸ κλεινὸν ἄστρῳ ἓναν θεὸ παρά ἓνα θνητό!

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὅμως, βλέποντας πίσω ἀπὸ τὰ φαινόμενα, κατανοεῖ ὅλα αὐτά
ὡς ἔκφραση τῆς δίψας τοῦ Ἑλλήνα νὰ ἀνακαλύψει καί νὰ ψηλαφήσει τὸ θεῖο. Βαθιά
πεπεισμένος ὅτι τὸ εὐαγγελικὸ μήνυμα ἀφορᾷ ὅλους, θέλει νὰ τὸ ἀναγγεῖλει καί
στοὺς Ἀθηναίους. Γι' αὐτὸ καί δὲν τὸν ἀπογοητεύει ἡ προσωπικὴ του διαπίστωση:
θεωροῦντος κατείδωλον οὔσαν τὴν πόλιν (Πράξ_ 17:16). Ἀπεναντίας, αὐτὸ
γίνεται ἀφορμὴ γιὰ νὰ ἐπαινέσει τοὺς Ἀθηναίους ὡς _δεισιδαιμονεστέρους_,
δηλαδή ὡς πιὸ θεοσεβούμενους.

Ἡ Ἀθήνα ἦταν ἡ πόλη τῆς σοφίας. Μιὰ πόλη μὲ πνευματικὲς ἀναζητήσεις, ἀνοιχτὴ
στοὺς ξένους καί σὲ νέες ιδέες. Οἱ Ἀθηναῖοι, λόγῳ τῆς φιλοσοφικῆς τους
παραδόσεως, εἶχαν ἀσκηθεῖ νὰ ἀκοῦν νέα πράγματα, νέα ἐπιχειρήματα, καί νὰ
ἐγείρουν ἀντιρρήσεις μέχρι νὰ πειστοῦν. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ποὺ ἔχαιρε
ἰδιαίτερως ὑψηλῆς μορφώσεως, ἀναζήτησε τὸν καλύτερο δυνατὸ τρόπο γιὰ νὰ
μιλήσει γιὰ τὴ νέα πίστη στὸν Ἐναν, στὸν Ἀληθινὸ Θεό. Στοὺς περιπάτους του στήν
ἀγορά, συζητοῦσε μὲ τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὁποῖοι ἀρέσκονταν νὰ φιλοσοφοῦν.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Παύλου προκάλεσε μεγάλη ἐντύπωση καί περιέργεια, γι' αὐτὸ οἱ
ἄρχοντες τῶν Ἀθηναίων τὸν κάλεσαν νὰ τοὺς μιλήσει ἐπίσημα, στὸν Ἀρειὸ Πάγο, καί
νὰ ἀναπτύξει τὴν πίστη του.

Ὁ Παῦλος λαμβάνει ἀφορμή ἀπό τόν βωμό πρὸς τόν ἄγνωστο θεό. Ἡ ὑπαρξη τοῦ βωμοῦ αὐτοῦ σήμαινε γιὰ τόν ἴδιο ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι, κατὰ βάθος, δέν εἶναι ἀπόλυτοι ὡς πρὸς τὴ θρησκεία. Παραδέχονται ὅτι δέν γνωρίζουν τὰ πάντα γιὰ τὰ θρησκευτικὰ θέματα καὶ ἀφήνουν περιθώριο στοῦ καινούργιου, στοῦ νέου, στοῦ ἄγνωστο. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος προσπάθησε νὰ βρεῖ ἓνα μικρὸ ἄνοιγμα μέσα ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν παράδοση τῶν Ἀθηναίων, ὥστε μέσῳ αὐτῆς νὰ ἐπικοινωνήσῃ τὸ εὐαγγελικὸ μήνυμα.

Ἀπευθυνόμενος λοιπὸν στοὺς Ἀθηναίους πού παρευρίσκονταν τοὺς λέγει: εἴμαι ἐδῶ γιὰ νὰ σᾶς μιλήσω γι' αὐτόν τόν ἄγνωστο θεό. Αὐτός ὁ, ἄγνωστος σέ σᾶς, θεός δέν εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς θεοὺς, ἀλλὰ εἶναι ὁ ἓνας καὶ μοναδικὸς Θεός, ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός. Στὴν ὁμιλία του, ἀκολούθησε μιὰ ἐνδιαφέρουσα τοποθέτηση καὶ προσέγγιση, πού ἀποτελεῖ ἐπιτομὴ τῆς ὀρθόδοξης πίστεως. Ξεκίνησε ἀπὸ τὴν ὑπαρξη τοῦ Θεοῦ καὶ σιγά-σιγά κατεύθυνε τὸν λόγο του στοῦ πρόσωπο τοῦ ἀναστάντα Χριστοῦ.

Σᾶς θυμίζω τί τοὺς εἶπε, σέ ἐλεύθερη ἀπόδοση:

«Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, βλέπω ὅτι ἔχετε πολλή πίστη. Ἡ πόλη σας εἶναι γεμάτη ναοὺς καὶ βωμοὺς. Μάλιστα βρῆκα ἓνα βωμὸ ἀφιερωμένο στὸν Ἄγνωστο Θεό.

Αὐτόν λοιπὸν τὸν Θεό, πού Τόν λατρεύετε χωρὶς νὰ Τόν γνωρίζετε, Αὐτόν ἤρθα νὰ σᾶς γνωρίσω. Εἶναι ὁ Δημιουργὸς ὅλου τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὁ Κύριος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς πού ὅμως δέν κατοικεῖ σέ ναοὺς χειροποίητους. Μέσα σ' Αὐτόν ζοῦμε καὶ κινούμεσθε καὶ ὑπάρχουμε. Εἴμαστε δική του γενιά. Αὐτός ὁ Θεός μας καλεῖ σέ μετάνοια κι ἔχει καθορίσει τὴν ἡμέρα πού θὰ κρίνει ὅλη τὴν οἰκουμένη μέ δικαιοσύνη, μέσῳ ἐνὸς Ἄνδρός πού Τόν ἔχει ὀρίσει γι' αὐτόν τόν σκοπὸ. Κι ἔδωσε βέβαιη ἀπόδειξη σέ ὅλους ὅτι Αὐτός θὰ εἶναι ὁ Κριτὴς ἀνασταίνοντάς τον ἀπὸ τοὺς νεκρούς» (Πράξ_ 17:22-32).

Δέν θὰ ἦταν ὑπερβολὴ νὰ ποῦμε ὅτι ἐδῶ βρίσκουμε τὰ βασικὰ στοιχεῖα-ἄξονες τῶν μετέπειτα γνωστῶν μας Συμβόλων πίστεως.

Ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι ἄκουσαν γιὰ ἀνάσταση ἐκ νεκρῶν κούνησαν τὸ κεφάλι τους, καὶ τοῦ εἶπαν εἰρωνικά: «Θά μᾶς τὰ ξαναπεῖς ἄλλη μιὰ φορά».

Ὁ ἀρχαῖος κόσμος εἶχε υἱοθετήσει εὐκόλα τὴν πίστη γιὰ τὴ φυσικὴ ἀθανασία τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ ἡ ἐννοια τῆς ἀθανασίας ἢ ἀλλιῶς τῆς ἀναστάσεως τοῦ σώματος ἦταν ἀδιανόητη καὶ ἀνήκουστη γι' αὐτόν. Ἐπίσης, ἂν καὶ στὴν ἀρχαιότητα δέν ὑπῆρχε ἐνιαίᾳ ἄποψη γι' αὐτὸ τὸ θέμα, ἐν τούτοις κυριαρχοῦσε ἡ ἐντύπωση ὅτι τὸ κέντρο τοῦ ἀνθρώπου βρίσκεται στὴ φυσικὴ ἀθανασία τῆς ψυχῆς, ὅπως ὑποστήριζε κυρίως ὁ Πλάτωνας. Σύμφωνα μέ τὴ θεωρία του, αὐτὴ ἡ ἀθάνατη ψυχὴ, γιὰ κάποιους λόγους πού δέν εἶναι τοῦ παρόντος, ἐξέπεσε καὶ ζεῖ μέσα σ' αὐτὸ πού ἀποκαλοῦμε σῶμα, ὕλη. Αὐτό, ὅμως, γιὰ τοὺς πλατωνικοὺς τούλάχιστον, ἰσοδυναμοῦσε μέ ὑποβιβασμό. Εἶναι ἐξάλλου γνωστὸ ὅτι, κατὰ τὴν ἀρχαία σκέψη, μετὰ τὴ λεγόμενη «χρυσὴ ἐποχὴ» τὸ ἀνθρώπινο γένος διαρκῶς ἐκπίπτει σέ κάθε ἐπόμενη ἱστορικὴ του φάση.

Αὐτὴ ἡ ἀντίληψη, αὐτὴ ἡ ἀξιωματικὴ ἀρχή, ἀποτελοῦσε ἓνα ἀνυπέρβλητο ἐμπόδιο,

μία τροχοπέδη στην κατανόηση και άφομοίωση της πίστης στην ανάσταση
ολόκληρου του ανθρώπου.

Ο Απόστολος Παῦλος απογοητεύτηκε από την υποδοχή τῶν Ἀθηναίων. Γι' αυτό,
ἐγκατέλειψε γρήγορα τήν πόλη τους. Ἐνδεικτικό τῆς ἀπογοήτευσής του εἶναι ὅτι σέ
καμμία ἐπιστολή του δέν ἀναφέρεται στή διέλευσή του ἀπό τήν Ἀθήνα. Φαίνεται
ὅτι γνωρίζουμε αὐτό τό γεγονός, χάρις στόν Ἀπόστολο Λουκᾶ.

Ὅμως ἐνῶ τό μήνυμα τοῦ Παύλου φάνηκε νά ἔπρεπε «ἐπὶ τήν πέτραν», ἐν τούτοις
βρῆκε ἕνα ἐλάχιστο ἔστω χώρο νά βλαστήσει. Εἶναι σημαντικό ὅτι κάποιοι, ὀλίγοι,
πίστεψαν στόν λόγο του καί ἔγιναν χριστιανοί. Ἀνάμεσά τους ὁ Ἅγιος Διονύσιος
Ἀρεοπαγίτης, πού ἔγινε πρῶτος ἐπίσκοπος στήν Ἀθήνα, καί μία γυναῖκα, ἡ Δάμαρις.

Ἀλλά δέν πρέπει νά ξεχνᾶμε ὅτι ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ δέν ἔρχεται μέ θόρυβο καί μέ
φανφάρες. Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἔρχεται μέσα ἀπό τό ἐκάστοτε ἱερό λεῖμμα, ἀπό
τήν ἱερά ζύμη. Ἐδῶ, λοιπόν, στόν Ἄρειο Πάγο, τέθηκαν οἱ βάσεις γιά ἕνα διάλογο
ἀνάμεσα στήν ἀρχαία φιλοσοφία καί στή νέα πίστη. Ἐνα διάλογο, πού ἔδωσε πάρα
πολλούς καρπούς καί πάρα πολλές καίριες ἀπαντήσεις, γιά τό τί εἶναι ὁ Θεός, ὁ
ἄνθρωπος καί ἡ κτίση.

Ἡ συνάντηση τοῦ χριστιανισμοῦ μέ τόν ἑλληνισμό δέν ἦταν μία ὑπόθεση εὐκόλη καί
κυρίως δέν ἦταν ἀνώδυνη. Ὅμοίως δέν ἦταν τυχαία καί συμπτωματική. Ὁ
ἑλληνισμός διψοῦσε, ἀναζητοῦσε. Ὁ ἑλληνισμός διέθετε ὅλες ἐκεῖνες τίς
προϋποθέσεις τῆς σκέψεως γιά νά ἐκφραστεῖ τό εὐαγγελικό μήνυμα, καί
ταυτόχρονα προσλήφθηκε ἀπό αὐτό.

Ἡ ἐκκλησιαστική ἱστορία πιστοποιεῖ ὅτι ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ συγκροτήθηκε «ἐξ
ἐθνῶν». Ὁ ἑλληνισμός χάρισε τή γλῶσσα του. Δέν μπορεῖ νά εἶναι τόσο τυχαῖο ὅτι τό
εὐαγγέλιο γράφτηκε στά ἑλληνικά. Αὐτό δέ σημαίνει ὅτι δέν μπορεῖ νά
μεταφράζεται, ὅμως πάντα μεταφράζεται ἀπό τά ἑλληνικά.

Ἀπό τήν ἄλλη μεριά ὅλα τά ὄντα –καί ὄχι βέβαια μόνο τό ἀνθρώπινο σῶμα– δέν
εἶναι ὄντολογικά καί ἀξιολογικά κατώτερα ὄντα, ἀλλά ὡς κτίσματα τοῦ Θεοῦ εἶναι
«καλά λίαν» καί ἔχουν τή δυνατότητα νά συμμετάσχουν καί αὐτά στήν ἄκτιστη χάρις
καί νά γίνουν ἄφθαρτα.

Σ' αὐτό τό σημεῖο καταθέτω τή σκέψη τοῦ πατρός Γεωργίου Φλωρόφσκυ, ὁ ὁποῖος
τονίζει: ὁ ἄνθρωπος δέν εἶναι μόνο καί κυρίως ἡ ψυχή –ὅπως πίστευαν οἱ
πλατωνικοί– ἀλλά τό «συναμφότερον» ἐκ σώματος καί ψυχῆς.

Ἡ ἀνθρώπινη ψυχή δέν συγκροτεῖται ἀπό μόνη της τήν ἀνθρώπινη ὑπόσταση, ἀλλά
εἶναι «ἐνυπόστατη». Καί τό σῶμα εἶναι ἐπίσης «ἐνυπόστατον» καί τό
συναμφότερον ἀποτελεῖ τήν ἀνθρώπινη ὑπόσταση, τό ἀνθρώπινο πρόσωπο.

Ἀλλά γιά τούς ἀρχαίους φιλοσόφους, καί δὴ τούς πλατωνικούς, ἡ ἀνάσταση τῶν
σωμάτων σήμαινε ἐπανεγκλωβισμό τῆς ψυχῆς στό σῶμα, διαιώνιση τῆς κατάστασης
τῆς «ἐξορίας». Δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι ὁ πλατωνικός Κέλσος εἰρωνευόταν τούς

χριστιανούς και τούς κατηγορούσε ως «φιλοσώματων γένος», ενώ ένας άλλος πλατωνικός, ο Πλωτίνος, αισθανόταν ντροπή γιατί έφερε σώμα.

Σώμα χωρίς ψυχή είναι πτώμα, αλλά και ψυχή χωρίς σώμα είναι φάντασμα.

Για την Ορθόδοξη Θεολογία και Εκκλησία είναι σαφές ότι το σώμα δεν είναι κάτι κατώτερο. Παρ' όλα αυτά, στο διάβα των αιώνων πάντα υπάρχουν αντιλήψεις, που με έμμεσους και άμεσους τρόπους στέκονται υποτιμητικά απέναντι στο ανθρώπινο σώμα και την ύλη ευρύτερα. Ίσως γιατί «τό ανθρώπινο σώμα εκφράζει με αποκαλυπτικό τρόπο τη διάσταση της φθοράς και το ανυπέρβλητο του θανάτου».

Σε κάθε εποχή συναντούμε φαινόμενα και τάσεις που, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, προσπαθούν να διασπάσουν την ανθρώπινη ενότητα και να προβάλουν το πνευματικό στοιχείο του ανθρώπου, υποτιμώντας το σωματικό και υλικό μέρος του.

Αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές σήμερα, στην εποχή της ψηφιακής πραγματικότητας. Μέ διάφορες διαδικασίες περιορίζεται ή σωματική συμμετοχή στις ανθρώπινες δράσεις και ο υλικός κόσμος αντικαθίσταται από εικονικές αναπαραστάσεις, από απεικασματα. Οι σύγχρονες ραγδαίες αλλαγές δίνουν την αίσθηση στον άνθρωπο ότι μπορεί να ζήσει σε «ρυθμούς διαστημικούς, ενώ είναι επίγειος και πεπερασμένος».

Η Ιερά Σύνοδος, ενωτιζόμενη αυτήν ακριβώς την ατμόσφαιρα και τις ψηφιακές προκλήσεις, προέκρινε σοφά, με τρόπο πρωτοποριακό, την ιδέα της διοργάνωσης Διεθνούς επιστημονικού συνεδρίου με θέμα: «Η Ορθόδοξη θεολογία _έν πορεία_ στην "αύλη" πραγματικότητα της ύστερης νεωτερικότητας», με άφορμή τη συμπλήρωση 100 ετών συνεχούς παρουσίας του περιοδικού _Θεολογία_.

Μακαριώτατε,

Η Εκκλησία της Ελλάδος, και με αυτές τις άφορμές, φέρει πάλι στο προσκήνιο τον λόγο και το κήρυγμα του Αποστόλου Παύλου, περί της αξίας του σώματος και της ύλης, ή οποία αποκορυφώνεται στην πίστη περί της αναστάσεως του ανθρώπινου σώματος.

Αυτή η αντίληψη της Εκκλησίας περί της αξίας του σώματος και της ύλης είναι ταυτόχρονα ή έλπιδα, τό καινούργιο, τό καινό (μέ άλφα γιώτα) που προβάλλει ή Εκκλησία, σε ένα κόσμο που ολοένα και περισσότερο γοητεύεται από τις δυνατότητες της εξ αποστάσεως επικοινωνίας, από τη μη φυσική παρουσία!

Σε ένα κόσμο που ολοένα και περισσότερο περιορίζει τη φυσική ανθρώπινη παρουσία, πιστεύοντας ίσως ότι με αυτόν τον τρόπο διευκολύνεται. Όμως, για εμάς τούς Ορθοδόξους, «τό σώμα είναι κάτι περισσότερο από ένα σώμα». Είναι ο ναός του Αγίου Πνεύματος. Έχει τόσο μεγάλη σημασία, που τό Δεύτερο Πρόσωπο της Αγίας Τριάδος τό προσέλαβε. Όσο δεν τιμούμε τό σώμα και την ύλη, ή ζωή μας θα είναι λειψή και άνολοκλήρωτη!